04/08/2023

Γιώργος Κόρδης: Τέχνη ιερή και ανίερη;

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Γιώργος Κόρδης: «Η παράδοση της εικόνας του αϊ-Γιώργη». Αυγοτέμπερα σε χαρτόνι. Από την εικονογράφηση του διηγήματος του Φ. Κόντογλου «Σκληρό Τάμα». Ζωγραφιά «εκκλησιαστική» χωρίς ιερό θέμα.

Υπάρχει συζήτηση τα πολλά τελευταία χρόνια με το τι είναι ιερή τέχνη και πώς ορίζεται.
Η συζήτηση αυτή, άγνωστη στην **Ορθόδοξη Ανατολική Παράδοση** προφανώς έρχεται από την Δύση όπου ο προβληματισμός αυτός υπήρξε από πολύ ενωρίς ήδη από την εμφάνιση και κυριαρχία του **Σχολαστικισμού του Μεσαίωνα**.

Εκεί ευλόγως ετέθησαν τέτοια ζητήματα και δόθηκαν ανάλογοι ορισμοί και τομές ανάμεσα στην ιερή τέχνη και στην υπόλοιπη την ανίερη (profane) τέχνη. Κι αυτό λόγω της περίφημης analogia endis, που είναι θεμέλιος λίθος όλης της θεολογικής δυτικής σκέψης. Η τέχνη με τα μέσα της αναδεικνύει τις κρυμμένες ιδιότητες του Θεού στα πράγματα-σύμβολα του κόσμου ετούτου. Όταν η τέχνη το κάνει αυτό τότε είναι ιερή αλλοιώς είναι κοσμική, στερείται ιερότητας. Κι ο καλλιτέχνης που μπορεί να το κάνει αυτό είναι εμπνευσμένος από τον Θεό, είναι «divinus».

Στην **ορθόδοξη Ανατολή** οι θεολογικές-φιλοσοφικές βάσεις ήταν όλως διαφορετικές. Ήδη, με την θεολογία των **Καππαδοκών Πατέρων** του 4ου αι.,

έγινε σαφές πως δεν μπορεί να υπάρξει ένα είδος αναλογίας μεταξύ κτιστού και ακτίστου και πως ο άνθρωπος κοινωνεί στις Θείες άκτιστες ενέργειες του Θεού κι όχι στην Ουσία Του.

Κι αργότερα με σαφήνεια στην περίοδο της **Εικονομαχίας** ορίστηκε πως ό,τι συστήνει την εικόνα είναι η εξωτερική υποστατική μορφή παντός εικονιζομένου. Δεν είναι στόχος της τέχνης να οπτικοποιήσει το αόρατο, ούτε να ορίσει τις ιδιότητες του Θεού και αφηρημένες έννοιες όπως η θεότητα, η αγιότητα, η θέωση κτλ. Κι έτσι η τέχνη δεν έχει πλέον «βάθος» αλλά «έκταση». Έκταση προς τον δήμο, προς την εκκλησία του Δήμου, την κοινότητα των πιστών και των απίστων, προς όλους.

Και εξηγώ.

Η εικόνα υπάρχει πριν την καλλιτεχνική ενέργεια του ζωγράφου. Ο ζωγράφος δεν την δημιουργεί, την παρουσιάζει στην κοινότητα αφού προηγουμένως την επεξεργάζεται. Λειαίνει την μορφή αφαιρώντας τα περιττά στοιχεία, την εμπλουτίζει με εικονογραφικές λεπτομέρειες με θεολογικό περιεχόμενο και κυρίως την φέρνει στις χωροχρονικές διαστάσεις των ζώντων θεατών, την κάνει παρουσία.

Έτσι η εικόνα δεν καταγράφει ένα αφηρημένο νόημα, δεν οπτικοποιεί αφηρημένες έννοιες. Η εικόνα γράφει καταρχάς την υποστατική μορφή ενός προσώπου ή ενός γεγονότος βεβαιώνοντας με την καταγραφή αυτή την πραγματικότητά του. Ό,τι εικονίζεται είναι πραγματικό.

Στην συνέχεια το γεγονός της μορφής, εμπλουτισμένο με θεολογικές σημασίες, εκτείνεται με εικαστικούς τρόπους για να φτάσει στην **Εκκλησία** των ανθρώπων για να γίνει εκκλησιαστικό γεγονός, παρουσία μέσα στις αέναες διαστάσεις της Θ. λειτουργίας.

Έτσι, στην **ορθόδοξη Ανατολή** δεν ετέθη ποτέ το δίλημμα διαχωρισμού μεταξύ ιερής και ανίερης τέχνης, αφού η όλη προβληματική ήταν διαφορετική. Αυτό που απησχόλησε ήταν αν η τέχνη είναι εκκλησιαστική ή ιδιωτική. Αν δηλαδή η τέχνη με όσα εικονίζει λειτουργεί για να προάγει την ζωή της κοινότητας, της Εκκλησίας ή αν είναι τέχνη ιδιωτική που δεν στοχεύει παρά στην κάλυψη ατομικών αναγκών ορισμένων μόνον προσώπων.

Κι αυτή η θέαση της τέχνης ως εκκλησιαστικής λειτουργίας, ως δημόσιας τέχνης, καλό είναι να θυμόμαστε πως προϋπάρχει της Χριστιανικής κοινότητας και είναι ο κυρίαρχος τρόπος σκέψης του ελληνικού κόσμου.

Δεν υπάρχει τέχνη ιερή. Υπάρχουν πρόσωπα και γεγονότα ιερά και άλλα που δεν είναι ιερά που όταν αποδίδονται με κατάλληλο εικαστικό τρόπο τότε λειτουργούν μέσα στην κοινότητα, στην Εκκλησία.

Το όλο ζήτημα επομένως δεν είναι να οριστεί τι είναι ιερή τέχνη, αλλά να μπορέσουμε να ανιχνεύσουμε δρόμους καλλιτεχνικούς για να λειτουργούν τα θέματα (ιερά και μη) με τρόπο που προάγει το εκκλησιαστικό γεγονός με την στενή ή την πλατιά του έννοια.

Πηγή: pemptousia.gr/ Επιμέλεια Στέλιος Κούκος